

КІКІНЧУК Василь Васильович,

завідувач кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

УДК 343.985

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Злочин представляє собою суспільно небезпечне протиправне злочинне діяння, що тягне за собою кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством. Значну суспільну небезпеку складають злочини, вчинені у сфері використання бюджетних коштів, зокрема в агропромисловому комплексі (далі – АПК). Це зумовлено тим, що вказана категорія злочинів посягає на продовольчу безпеку держави, що визначається виробничо-продуктивною потужністю агропромислового комплексу. З кримінально-правової точки зору зазначені кримінальні правопорушення характеризується специфічним об'єктом злочинного посягання, а саме суспільними відносинами, що виникають в двох сферах: 1) використання бюджетних коштів; 2) функціонування агропромислового комплексу.

Метою доповіді є виокремлення характерних ознак і, як наслідок, поняття злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в АПК. Відтак необхідно з'ясувати безпосередньо терміни «поняття» і «злочин».

В юридичній літературі злочином вважають суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), що посягає на державний лад України, політичну й економічну системи, власність, особу, політичні, трудові, майнові та інші права і свободи громадян, а також інше передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, що посягає на правопорядок [3, с. 308]. У свою чергу, термін «поняття» визначається як одна з форм мислення, результат узагальнення

суттєвих ознак об'єкта дійсності [1, с. 1049]. З філософської точки зору під поняттям розуміють форму узагальненого абстрактного (логічного, раціонального) мислення, яка фіксує суттєві ознаки окремо взятих предметів або (частіше) їх класу [2, с. 354]. Тобто разом терміни «поняття» та «злочин» застосовуються як результат узагальнення суттєвих ознак діяння (дії або бездіяльності), що посягає на об'єкт (-ти) дійсності.

На нашу думку, можна в цілому погодитися з позицією Р. Л. Степанюка, який визначив злочини в бюджетній сфері України як передбачені Кримінальним кодексом України (далі – КК України) суспільно небезпечні винні діяння, вчинені суб'єктами злочину в області діяльності, пов'язаної з формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів, а також у зв'язку з розпорядженням іншим державним, комунальним майном. При цьому вчений відмітив наступні обов'язкові відмінні ознаки злочинів, що вчиняються в бюджетній сфері України:

- а) вчинення у специфічній сфері діяльності – бюджетній;
- б) предмет посягання (бюджетні кошти, інше державне або комунальне майно);
- в) суб'єкт злочину (особа, яка уповноважена або причетна до діяльності, пов'язаної з формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів, розпорядженням іншим державним, комунальним майном);
- г) вчинення злочину з використанням механізмів господарської діяльності [4, с. 26, 29].

Виходячи з вищенаведеного та приймаючи до уваги те, що визначення поняття злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в АПК, нерозривно пов'язано з притаманними (характерними) лише їм ознаками, виділимо наступні:

1. Сфера виникнення суспільних відносин: а) використання бюджетних коштів; б) діяльність у галузі АПК.

2. Предмет злочинного посягання: а) бюджетні кошти. До таких належать кошти, що включаються у бюджети всіх рівнів незалежно від джерела їх формування; б) інше державне або комунальне майно.

3. Особа злочинця:

а) службова особа – фізична особа, яка займає постійно чи тимчасово в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях, незалежно від форм власності, посаду, пов'язану з виконанням спеціальних повноважень, наданих їй у встановленому законом порядку, стосовно осіб, що не перебувають з нею у службовому підпорядкуванні, і у випадках, передбачених законодавством, має право застосувати заходи адміністративного примусу.

б) матеріально-відповідальна особа – працівник, який досяг 18-річного віку і в силу трудової функції виконує у роботодавця роботи, пов'язані з безпосереднім обслуговуванням майна та інших цінностей, переданих у його відання;

в) громадянин-підприємець – громадянин, який здійснює систематичну (zareєстровану) підприємницьку діяльність без створення юридичної особи.

4. Комплексний характер (можуть вчинятися у сукупності з іншими протиправними діями, відповідальність за вчинення яких передбачена статтями різних розділів Особливої КК України).

В даному контексті слід погодитися з позицією А. Ф. Волобуєва, який запропонував комплекси взаємопов'язаних злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами з метою отримання матеріальної вигоди і з використанням легальних форм господарської діяльності, називати злочинними технологіями збагачення (технології злочинної діяльності). У структурі злочинної технології він виділив основний і вторинні (підпорядковані) злочини [5, с. 33].

Думка автора є справедливою і ми відзначимо необхідність поділу даного роду злочинів на основні та підпорядковані. До основних відносяться: шахрайство (ст. 190 КК України) та привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України). Відтак до другої категорії (підпорядкованих злочинів) слід віднести: шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України); підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених

документів (ст. 358 КК України); зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України); перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України); службове підроблення (ст. 366 КК України); пропозиція або давання хабара (ст. 369 КК України) тощо.

5. Злочини вказаної категорії вчиняються з використанням легальних форм господарської діяльності.

Підсумовуючи викладене, спробуємо надати визначення поняттю «злочини, пов'язані з використанням бюджетних коштів в АПК». Це сукупність взаємопов'язаних кримінальних правопорушень, що характеризуються комплексним характером та які вчиняються службовими або матеріально-відповідальними особами з використанням легальних форм господарської діяльності в сфері АПК у зв'язку із розпорядженням бюджетними коштами.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 2012. – 576 с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад.. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка»», 2007. – 992 с.
4. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : монографія / Р. Л. Степанюк ; За заг. ред. д-ра юрид. наук, професора А. Ф. Волобуєва. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2012. – 436 с.
5. Протидія економічній злочинності / П. І. Орлов, А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк, І. М. Зарецька, Едвард Картер, Ричард Ворнер. – Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 568 с.